

УДК 338.45

Кобік В. А.,

deuvonto@gmail.com, ORCID ID: 0009-0000-7086-5796,

Researcher ID: LTD-3223-2024,

здобувач, Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ЕКОСИСТЕМА: ПОНЯТТЯ, ГЕНЕЗИС ТА СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Анотація. *Виснажена багаторічною війною національна економіка потребує інноваційних підходів до її довгострокового розвитку. На нашу думку, важливим інструментом підтримки України під час повномасштабного вторгнення, а особливо у повоєнний період є створення умов для функціонування підприємницьких екосистем. Метою статті є дослідження генезису підприємницької екосистеми та її ролі у сучасному невизначеному середовищі національної економіки. Для досягнення поставленої мети були застосовані методи порівняння, аналогії, історичний, аналізу та синтезу, табличний. У статті здійснено критичний аналіз термінів “екосистема” та “підприємницька екосистема”. Проаналізовано витoki формування такого економічного явища, як підприємницька екосистема, та його значення у сучасному бізнес-середовищі. Сформоване авторське бачення даного терміна та основних його складових, що забезпечує її ефективне функціонування. Практична значимість дослідження полягає у покращенні розуміння взаємозв'язку та взаємозалежності всіх складових підприємницької екосистеми та її впливу для повоєнної відбудови національної економіки України. По-перше, підприємницькі екосистеми сприяють економічному зростанню, створюючи нові робочі місця та стимулюючи інновації. Це надзвичайно важливо в умовах воєнного часу, коли економіка зазнає значних втрат, а рівень безробіття постійно зростає. По-друге, підприємницькі екосистеми можуть допомогти залучити як зовнішні, так і внутрішні інвестиції, що надзвичайно важливо для післявоєнного економічного відновлення. Слід зазначити, що інвестори прагнуть до стабільних та перспективних ринків, тому наявність розвинутих підприємницьких екосистем буде для них вагомим аргументом. По-третє, підприємницькі екосистеми сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, який є основою національної економіки, оскільки цей бізнес є гнучким та здатним швидко адаптуватися до невизначеного зовнішнього середовища, що є ключовим чинником у періоди нестабільності. Нарешті, підприємницькі екосистеми можуть сприяти соціальній стабільності, оскільки вони створюють можливості для самозайнятості та розвитку місцевих громад, що може допомогти зменшити соціальну напругу та сприяти відновленню суспільства після війни. В умовах післявоєнного відновлення, коли багато підприємств зазнали руйнувань, створення нових бізнесів та підтримка існуючих є критично важливими. Усе вищесказане підкреслює вирішальну роль і місце ефективних підприємницьких екосистем у післявоєнному відновленні національної економіки України.*

Ключові слова: екосистема, підприємницька екосистема, складові підприємницької екосистеми, національна економіка України.

Kobik V. A.,

deuvonto@gmail.com, ORCID ID: 0009-0000-7086-5796,

Researcher ID: LTD-3223-2024,

Postgraduate, Poltava University of Economics and Trade, Poltava

ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEM: CONCEPT, GENESIS, AND COMPONENTS

Abstract. *The national economy, exhausted by years of war, needs innovative approaches to its long-term development. In our opinion, an important tool for supporting Ukraine during a full-scale invasion, and especially in the post-war period, is the creation of conditions for the functioning of entrepreneurial ecosystems. The aim of the article is to study the genesis of the entrepreneurial ecosystem and its role in the current uncertain environment of the national economy. To achieve this goal, methods of comparison, analogy, historical analysis, synthesis, and tabular method were applied, each of which helped to achieve the set goal. The article provides a critical analysis of the terms “ecosystem” and “entrepreneurial ecosystem.” The origins of the formation of such an economic phenomenon as the entrepreneurial ecosystem and its significance in the modern business environment are analyzed. The author’s vision of this term and its main components, which ensure its effective functioning, is formed. The practical significance of the study lies in improving the understanding of the interconnection and interdependence of all components of the entrepreneurial ecosystem and its impact on the post-war reconstruction of Ukraine’s national economy. Entrepreneurial ecosystems*

contribute to economic growth by creating new jobs and stimulating innovation. This is extremely important in wartime conditions when the economy suffers significant losses and the unemployment rate constantly rises. Secondly, entrepreneurial ecosystems can help attract both external and internal investments, which is critically important for post-war economic recovery. It should be noted that investors seek stable and promising markets, so the presence of developed entrepreneurial ecosystems will be a significant argument for them. Thirdly, entrepreneurial ecosystems promote the development of small and medium-sized businesses, which are the foundation of the national economy, as these businesses are flexible and able to quickly adapt to an uncertain external environment, which is key during periods of instability. Finally, entrepreneurial ecosystems can contribute to social stability, as they create opportunities for self-employment and the development of local communities, which can help reduce social tension and promote societal recovery after the war. In the post-war recovery conditions, when many enterprises have been destroyed, creating new businesses and supporting existing ones is critically important. All of the above highlights the crucial role and place of effective entrepreneurial ecosystems in the post-war recovery of Ukraine's national economy.

Keywords: ecosystem, entrepreneurial ecosystem, components of the entrepreneurial ecosystem, national economy of Ukraine.

JEL Classification: L26, O33, P3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-80-21>

Постановка проблеми. З 2022 року соціально-економічна система України перебуває у стані виживання та постійного пошуку шляхів повоєнного відновлення в умовах невизначеності зовнішніх обставин. Виснажена багаторічною війною національна економіка потребує інноваційних підходів до її довгострокового розвитку. На нашу думку, важливим інструментом підтримки України під час повномасштабного вторгнення, а особливо у повоєнний період є створення умов для функціонування підприємницьких екосистем. По-перше, такі екосистеми сприяють економічному зростанню, створюючи нові робочі місця та стимулюючи інновації. Це вкрай важливо в умовах війни, коли економіка зазнає значних втрат, а рівень безробіття постійно збільшується. По-друге, підприємницькі екосистеми здатні допомогти залучити інвестиції, як зовнішні, так і внутрішні, що є критично важливим для відновлення економіки після повномасштабного вторгнення. Слід відзначити: якщо інвестори шукають стабільні та перспективні ринки, то наявність розвинутих підприємницьких екосистем стане вагомим аргументом для них. По-третє, підприємницькі екосистеми сприяють розвитку середнього та малого бізнесу, який є основою національної економіки, оскільки саме цей бізнес є гнучким та здатним швидко адаптуватися до невизначеного зовнішнього середовища, що є ключовим у період нестабільності. Нарешті, підприємницькі екосистеми здатні сприяти соціальній стабільності, оскільки вони створюють перспективи для самозайнятості та розвитку місцевих громад, що допоможе зменшити соціальну напругу та сприятиме відновленню суспільства після війни. Все вищезазначене підкреслює визначальну роль і місце ефективних підприємницьких екосистем у повоєнному відновленні національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція підприємницької екосистеми виникла не відразу та розвивалася еволюційним шляхом у

результаті таких теорій: інноваційних систем [1], кластеризації [2], національних інноваційних систем [3-7], соціальних мереж [8] та агломерації [9]. Концепція підприємницької екосистеми почала формуватися у 1990-х роках, коли Дж. Мур у статті "Хижаки та здобич: нова екологія конкуренції" порівняв компанії з групами організмів, що взаємодіють між собою та своїм середовищем, адаптуючись та розвиваючись для виживання. До найбільш відомих розвідок, на яких ґрунтувалося наше дослідження, слід віднести: N. Hariharan Joshi, H. Khan, I. Rab [11], Spigel B. [12], D. Cukier, F. Kon, T. Lyons [13], D. Isenberg [14], B. Feld [15] та інші. Незважаючи на значний доробок зарубіжних та вітчизняних науковців, все ж залишається багато невивчених спектрів у сфері формування та розвитку підприємницьких екосистем та їх впливу на національну економіку. Тому вважаємо наше дослідження актуальним та своєчасним.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності, генезису та складових елементів підприємницьких екосистем та її вплив на розвиток національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття "екосистема" не є новим і запозичене з біології. У цій сфері під екосистемою розуміють відносно стійку систему живих і неживих елементів природи, які постійно перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Біологічні системи входять до більш організаційно складних біосфер. Аналогічно у соціально-економічному контексті екосистеми складаються з різних суб'єктів, таких як підприємства, урядові організації, освітні установи та інші, що взаємодіють і підтримують один одного, сприяючи загальному розвитку та стійкості системи.

Концепція підприємницької екосистеми виникла еволюційним шляхом, як симбіоз розвитку інших, зокрема це теорії інноваційних систем, кластерів, національних інноваційних систем, соціальних мереж, агломерації тощо.

Розглянемо сутність кожної з них у табл. 1.

Концепції (теорії), що передували підприємницькій екосистемі

Назва концепції (теорії)	Автор(и)	Сутність концепції (теорії)	Вплив концепції (теорії) на підприємницькі екосистеми
Теорія інноваційних систем	Гюнтрам Юргенсен, Крістофер Фріман	Інновації як результат взаємодії різних елементів системи взаємодії (підприємства, університети, державні установи й інші організації) у процесах створення та впровадження інновацій.	Підкреслює важливість співпраці та обміну знаннями між різними стейкхолдерами, які у результаті взаємодії можуть створювати щось нове (інновації)
Теорія кластерів	Майкл Портер	Географічна концентрація взаємозалежних груп підприємств і установ у певній галузі, які взаємодіють для досягнення спільної мети	Сприяє підвищенню конкурентоспроможності через спільну інфраструктуру та інновації
Теорія національних інноваційних систем	К. Фрімен, Р. Нельсон, Б. А. Лундвалл	Сукупність інститутів приватного та державного секторів, які індивідуально та у взаємодії забезпечують розвиток та розповсюдження нових технологій у межах певної держави [4]	Підкреслює важливість національної політики для підтримки інноваційної діяльності
Теорія соціальних мереж	Марк Грановеттер (1973)	Досліджує, як соціальні зв'язки та мережі впливають на поведінку людей, включаючи підприємницьку діяльність	Соціальні мережі сприяють обміну інформацією, ресурсами та підтримкою серед підприємців
Теорія агломерації	Патрік Геддес (1915)	Концентрація населення, економічної діяльності та інфраструктури в певних зонах	Створює умови для економічної ефективності, інновацій та розвитку інфраструктури

Джерело: складено автором на основі [1-9]

Вищезазначені теорії демонструють, що інновації та підприємництво є результатом складних взаємодій між різними факторами, включаючи економічні, соціальні та культурні аспекти. Вони підкреслюють важливість як локальних, так і національних умов для розвитку підприємницької діяльності. Зокрема, вони показують, що підтримка з боку держави, наявність розвиненої інфраструктури та доступ до знань і ресурсів є критичними для успіху підприємницьких екосистем.

Отже, концепція підприємницької екосистеми є результатом еволюційного розвитку різних теорій, що разом формують цілісне розуміння того, як створювати та підтримувати сприятливі умови для підприємництва та інновацій. Вона інтегрує різні аспекти, такі як співпраця, географічна концентрація, соціальні мережі та державна підтримка, щоб забезпечити комплексний підхід до розвитку підприємницької діяльності.

Термін “підприємницька екосистема” складається з двох самостійних понять “підприємництво” та “екосистема”. Згідно зі статтею 42 Господарського кодексу України підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [10]. В свою чергу, екосистема – це взаємопов'язаний набір послуг, за допомогою яких користувачі здатні задовольняти різноманітні міжгалузеві потреби в одному інтегрованому досвіді [11].

Виходячи з наведених двох визначень, є підстави зробити висновок про те, що підприємницька екосистема – це сукупність різних елементів, які взаємодіють між собою, створюючи сприятливі умови для розвитку підприємництва. Вона включає в себе підприємців, інвесторів, урядові та неурядові організації, освітні установи, інкубатори, акселератори, а також інфраструктуру, що підтримує малий та середній бізнес.

Як і в природних екосистемах, де організми взаємодіють для виживання та розвитку, у підприємницьких екосистемах учасники об'єднують свої зусилля для досягнення успіху. Відповідно, можемо виокремити, що основною метою підприємницької екосистеми є створення концентрованого бізнес-середовища, в якому підприємці та інші суб'єкти, які до неї належать, здатні легко отримувати доступ до ресурсів, необхідних для започаткування та розвитку свого бізнесу.

Досить смним є визначення підприємницької екосистеми науковця Шпігеля Б., що окреслює її як “об'єднання локальних культурних поглядів, соціальних мереж, інвестиційного капіталу, університетів та активної економічної політики, які створюють середовище, що підтримує інноваційні підприємства”. Підприємницькі екосистеми – це комбінації соціальних, політичних, економічних і культурних елементів у регіоні, які підтримують розвиток і зростання інноваційних стартапів і

заохочують підприємців, що починають з'являтися, та інших суб'єктів брати на себе ризик заснування, фінансування та іншої допомоги високоризиковим підприємствам [12].

У дефініції Шпігеля Б. можемо відзначити ще одну важливу рису підприємницької екосистеми – об'єднане географічне розташування всіх елементів єдиної системи. В підтвердження цього наведемо визначення екосистеми стартапів, надане Цукером Д., Коном Ф. та Лайонсом Т., як “обмежений регіон у радіусі 30 миль (або 1 години подорожі), утворений людьми, їхніми стартапами та різними типами допоміжних організацій, що взаємодіють як складна система для створення нових стартапів, створення компаній та розвитку існуючих” [13].

Підприємницька екосистема є важливим елементом сучасної економіки, оскільки вона сприяє інноваціям та економічному зростанню. Вона забезпечує підприємцям доступ до необхідних ресурсів, таких як фінансування, знання та мережі контактів, що дозволяє їм ефективніше розвивати свої бізнеси. Крім того, підприємницька екосистема сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя в регіоні, де вона функціонує. Важливою складовою успішної підприємницької екосистеми є співпраця між різними її елементами, що дозволяє забезпечувати синергію та досягати кращих результатів.

Таким чином, підприємницька екосистема є складною та багатогранною системою, яка включає в себе різні елементи, що взаємодіють між собою для створення умов для розвитку підприємництва. Вона відіграє ключову роль у підтримці інновацій та економічного зростання, забезпечуючи

підприємцям доступ до необхідних ресурсів та сприяючи створенню нових робочих місць.

Деніел Айзенберг виділяє кілька основних елементів підприємницької екосистеми, які взаємодіють один із одним для підтримки розвитку підприємництва (рис. 1).

Розглянемо детально кожен елемент підприємницької екосистеми:

- людський капітал, до якого належать підприємці, інвестори, ментори та працівники, які формують основу підприємницької діяльності;
- інституції або організації, що підтримують підприємців, такі як бізнес-інкубатори, акселератори та навчальні заклади;
- фінансові ресурси і доступ до капіталу через венчурні фонди, банки, гранти та інші джерела фінансування, які необхідні для реалізації бізнес-ідей;
- культура, до якої слід віднести соціальні норми, цінності та уявлення про підприємництво, що впливають на готовність людей брати ризики та створювати нові бізнеси;
- інноваційні технології, які здатні змінювати ринки і створювати нові можливості для підприємництва;
- ринок, на якому формується попит на продукти та послуги, що визначає життєздатність бізнес-ідей і стартапів;
- урядова підтримка, яка включає політику та програми, що сприяють розвитку підприємництва, включаючи податкові пільги, регуляторні норми та інфраструктуру.

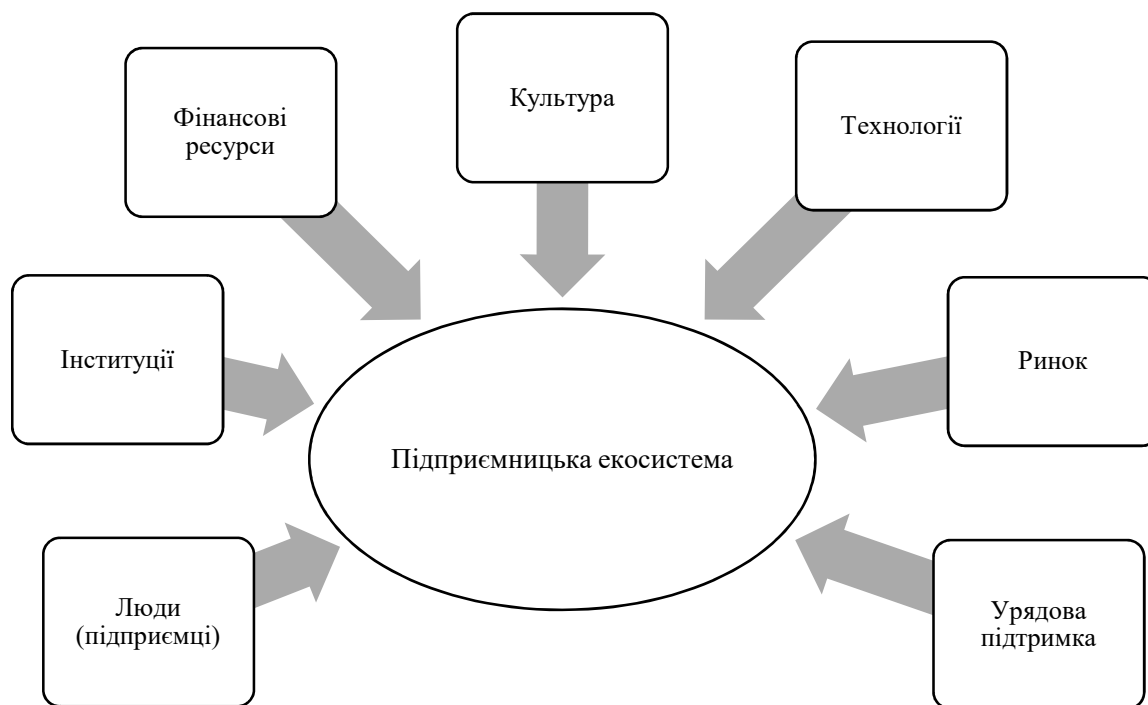

Рис. 1. Складові елементи підприємницької екосистеми за Д. Айзенбергом

Джерело: складено автором на основі [14]

У свою чергу, Боулер Фельд виокремив чотири основні характеристики, які повинна мати процвітаюча підприємницька екосистема, а саме:

- а) її очолюють підприємці;
- б) вона є інклюзивною, де всі відчують себе потрібними в цій системі;
- в) залучені люди зобов'язуються довгостроково (принаймні на 20 років) долучитися до екосистеми;
- г) є багато можливостей для об'єднання, тобто багато подій [15].

Відповідно до характеристик підприємницької екосистеми можна зробити висновок: головним суб'єктом є підприємці та їх діяльність; будь-яка сформована підприємницька екосистема є унікальною і базується на принципах рівноправності та взаємопідтримки кожного з учасників, що до неї належать; для здійснення ефективної діяльності та налагодження стійких взаємозв'язків вона має ґрунтуватися на довгострокових засадах; об'єднання учасників системи повинно бути багатоглядним та багатовекторним, що забезпечить більш продуктивну її роботу.

Виходячи з вищезазначеного, можемо сформулювати власне авторське визначення “підприємницька екосистема” – це сукупність взаємопов'язаних самостійних елементів (люди, інновації, технології, фінанси, держава, спільна територія тощо), які взаємодіють з метою підвищення резильєнтності та адаптивності до ризикового зовнішнього середовища.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Дослідження побудови та розвитку підприємницьких екосистем в Україні є надзвичайно важливим для повоєнного відновлення національної економіки. Такі екосистеми допомагають створенню сприятливого середовища для бізнесу, що є ключовим фактором для економічного зростання. Вони забезпечують підтримку стартапів, малих та середніх підприємств, що є основою економіки будь-якої країни. В умовах післявоєнного відновлення, коли багато підприємств зазнали руйнувань, створення нових бізнесів та підтримка існуючих є критично важливими.

Підприємницькі екосистеми також сприяють інноваціям та технологічному розвитку. Вони об'єднують різні елементи (університети, дослідницькі інститути, інвестори та підприємці), що дозволяє швидко впроваджувати нові технології та рішення. Це особливо важливо для України, яка прагне інтегруватися в глобальні ринки та підвищити свою конкурентоспроможність. Інновації здатні стати рушійною силою для відновлення економіки, створюючи нові робочі місця та збільшуючи продуктивність.

Крім того, розвиток підприємницьких екосистем сприяє залученню іноземних інвестицій. Інвестори шукають стабільні та перспективні ринки для вкладення своїх коштів, і наявність розвиненої підприємницької екосистеми є важливим фактором для прийняття рішення про інвестиції. Це здатне допомогти Україні залучити необхідні фінансові ресурси для відновлення інфраструктури та розвитку економіки.

Підприємницькі екосистеми також сприяють розвитку людського капіталу. Вони створюють можливості для навчання та розвитку навичок, що є важливим для підвищення кваліфікації робочої сили. Це особливо актуально для України, де багато людей втратили роботу через війну і потребують перекваліфікації. Розвиток підприємницьких навичок та підтримка підприємництва здатні допомогти людям знайти нові перспективи для самореалізації та економічного зростання.

Нарешті, підприємницькі екосистеми сприяють соціальній стабільності та розвитку громад. Вони створюють можливості для місцевих громад брати участь у економічному житті, що сприяє зменшенню соціальної напруги та підвищенню рівня життя. Це особливо важливо для регіонів, які постраждали від війни і потребують відновлення, не лише економічного, але й соціального.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сіренко К. Ю. Еволюція теорій інноваційного розвитку національної економіки. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2023. № 2 (11), С. 193-204. DOI: https://doi.org/10.32755/sjeducation.2023.02.193_
2. Карпенко А., Гурбик Ю., Карпенко Н. Генезис кластерної теорії в економічній науці. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2021. Вип. 26. С. 4-16. URL: <http://rarrpsu.wunu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/409/425>.
3. Висоцький Д. Концептуальні підходи до визначення поняття національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2023. № 1 (41). С. 15-21. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1\(41\)-2](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1(41)-2).
4. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / за ред. В. В. Онікієнка. Київ : РВПС НАН України, 2006. 480 с.
5. Freeman C. *Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan*. London, New York : Frances Printer Publishers, 1987. 325 p.
6. Nelson R. R., Rosenberg N. *Technische Innovation und nationale Systeme*. National innovation systems. Oxford, New York : Oxford University Press, 1993, 3-21.
7. Lundvall B. A. *National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning*. Anthem Press, 2010. 404 p.
8. Добреля О. Історія розвитку соціальних мереж: основні періоди. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 7. С. 29-36. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\).29-36_](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324).29-36_)
9. Дорошук О.-М., Лозинський Р. Поняття “міська агломерація” в науковій літературі. *Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція “Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів”*. 11-12 листопада 2022 р. Луцьк, 2022. URL: <https://konfgeolutsk.wordpress.com/2017/04/05/%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F->

10. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18. Ст. 144.

11. Niharika Hariharan Joshi, Hamza Khan, Istvan Rab. A design-led approach to embracing an ecosystem strategy. MCKinsey&Company. July 2021. 6 p. URL: <https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20design/our%20insights/a%20design%20led%20approach%20to%20embracing%20an%20ecosystem%20strategy/a-design-led-approach-to-embracing-an-ecosystem-strategy.pdf?shouldIndex=false>.

12. Spigel B. The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2017. № 41. Pp. 49-72. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/etap.12167>.

13. Cukier D., Kon F., Lyons T. S. Software startup ecosystems evolution: The New York City case study. 2nd International Workshop on Software Startups, IEEE International Technology Management Conference, Trondheim. 13-15 June 2016. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9026150>.

14. Isenberg D. The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: Principles for cultivating entrepreneurship, invited presentation at the Institute of International and European Affairs, Dublin, Ireland, 12 May 2011. URL: <https://www.researchgate.net/profile/Daniel-Isenberg/publication/309328841>

Fostering_Scaleup_Ecosystems_for_Regional_Economic_Growth_Innovations_Case_Narrative_Manizales-Mas_and_Scale_Up_Milwaukee/links/624432cc57084c718b7644e5/Fostering-Scaleup-Ecosystems-for-Regional-Economic-Growth-Innovations-Case-Narrative-Manizales-Mas-and-Scale-Up-Milwaukee.pdf#page=70.

15. Feld B. Startup communities: Building an entrepreneurial ecosystem in your city. Hoboken, NJ : John Wiley, 2012. Pp. 25-28.

16. Лозова О., Тимошенко І. Проактивна поведінка підприємства в сучасних умовах господарювання. *Бізнес Інформ*. 2023. №4. С. 155-160. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-155-160>.

REFERENCES

1. Sirenko, K. Yu. (2023), Evoliutsiia teorii innovatsijnoho rozvytku natsional'noi ekonomiky. *Naukovy visnyk Siverschyny. Seriya: Osvita. Sotsial'ni ta povedinkovi nauky*, № 2 (11), s. 193-204. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2023.02.193>.

2. Karpenko A., Hurbyk Yu. and Karpenko N. (2021), Henezys klasternoi teorii v ekonomichnij nautsi. *Rehional'ni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*, vyp. 26, s. 4-16, available at: <http://rarrpsu.wunu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/409/425>.

3. Vysots'kyj D. (2023), Kontseptual'ni pidkhody do vyznachennia poniattia natsional'noi innovatsijnoi systemy. *Pravo ta innovatsii*, № 1 (41), s. 15-21. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1\(41\)-2](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2023-1(41)-2).

4. Onikiienko, V. V. (2006), Innovatsijna paradigma sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy / za red. V. V. Onikiienka. RVPS NAN Ukrainy, Kyiv, 480 s.

5. Freeman C. (1987), Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan. Frances Printer Publishers, London, New York, 325 p.

6. Nelson, R. R. and Rosenberg N. (1993), Technische Innovation und nationale Systeme. National innovation systems. Oxford University Press, Oxford, New York, 3-21.

7. Lundvall, B. A. (2010), National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. Anthem Press, 404 p.

8. Dobrelia O. (2023), Istoriia rozvytku sotsial'nykh merezh: osnovni periody. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, № 7, s. 29-36. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7\(324\).29-36](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.7(324).29-36).

9. Doroschuk, O.-M. and Lozyns'kyj R. (2022), Poniattia "mis'ka ahlomeratsiia" v naukovij literaturi. *Mizhnarodna nauково-praktychna Internet-konferentsiia "Suspil'no-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv"*. 11-12 lystopada 2022 r. Luts'k, available at: <https://konfgeolutsk.wordpress.com/2017/04/05/%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F->

10. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV (2003), *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, № 18, st. 144.

11. Niharika Hariharan Joshi, Hamza Khan and Istvan Rab. A design-led approach to embracing an ecosystem strategy. MCKinsey&Company. July 2021. 6 p., available at: <https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20design/our%20insights/a%20design%20led%20approach%20to%20embracing%20an%20ecosystem%20strategy/a-design-led-approach-to-embracing-an-ecosystem-strategy.pdf?shouldIndex=false>.

12. Spigel B. (2017), The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*, № 41, pp. 49-72, available at: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/etap.12167>.

13. Cukier D., Kon F. and Lyons, T. S. Software startup ecosystems evolution: The New York City case study. 2nd International Workshop on Software Startups, IEEE International Technology Management Conference, Trondheim. 13-15 June 2016, available at: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9026150>.

14. Isenberg D. The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: Principles for cultivating entrepreneurship, invited presentation at the Institute of International and European Affairs, Dublin, Ireland, 12 May 2011, available at: <https://www.researchgate.net/profile/Daniel-Isenberg/publication/309328841> Fostering_Scaleup_Ecosystems_for_Regional_Economic_Growth_Innovations_Case_Narrative_Manizales-Mas_and_Scale_Up_Milwaukee/links/624432cc57084c718b7644e5/Fostering-Scaleup-Ecosystems-for-Regional-Economic-Growth-Innovations-Case-Narrative-Manizales-Mas-and-Scale-Up-Milwaukee.pdf#page=70.

15. Feld B. (2012), Startup communities: Building an entrepreneurial ecosystem in your city. Hoboken, John Wiley, NJ, pp. 25-28.

16. Lozova O. and Tymoshenko I. (2023), Proaktyvna povedinka pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia. *Biznes Inform*, №4, с. 155-160, available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-155-160>.

Стаття надійшла до редакції 02 грудня 2024 р.